

46030305 L.T.D. / 2102510654

ΠΡΟΤΑΣΗ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟΥ ΠΑΡΚΟΥ ΕΤΗ ΣΑΜΟ

ΧΟΡΗΓΟΣ:
ΕΠΙΜΕΛΗΤΗΡΙΟ ΣΑΜΟΥ

ΝΟΜΑΡΧΙΑΚΗ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗ ΣΑΜΟΥ
ΔΗΜΟΣ ΠΥΘΑΓΟΡΕΙΟΥ ΣΑΜΟΥ
ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΣΑΜΟΥ «ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ», ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ 2009

1. ΣΤΡΩΣΗ 3Α

A/A	ΕΙΔΟΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ	ΔΙΑΣΤΑΣΕΙΣ	ΠΟΣΟΤΗΤΑ	ΜΟΝ	€/μον.	ΔΑΠΑΝΗ
1	Διάστρωση με 3Α	1550	7.750	μ ²	3	23.250,00

2 ΛΙΘΟΣΤΡΩΤΑ (πεζόδρομοι)

1	Εκσκαφή α) Γαίες-ημίβραχος β) Βράχος		680 1000	μ ³ μ ³	20 50	13.600,00 50.000,00
2	πλακόστρωση	2.900X1,20	3.480	μ ²	35	121.800,00
3	λιθοδομή	2.900X0,40X1,20	1.392	μ ³	45	62.640,00
4	ηλεκτρικά - υδραυλικά					30.000,00
5	απρόβλεπτα					19.960,00

3. ΑΣΦΑΛΤΙΚΗ ΕΠΙΣΤΡΩΣΗ

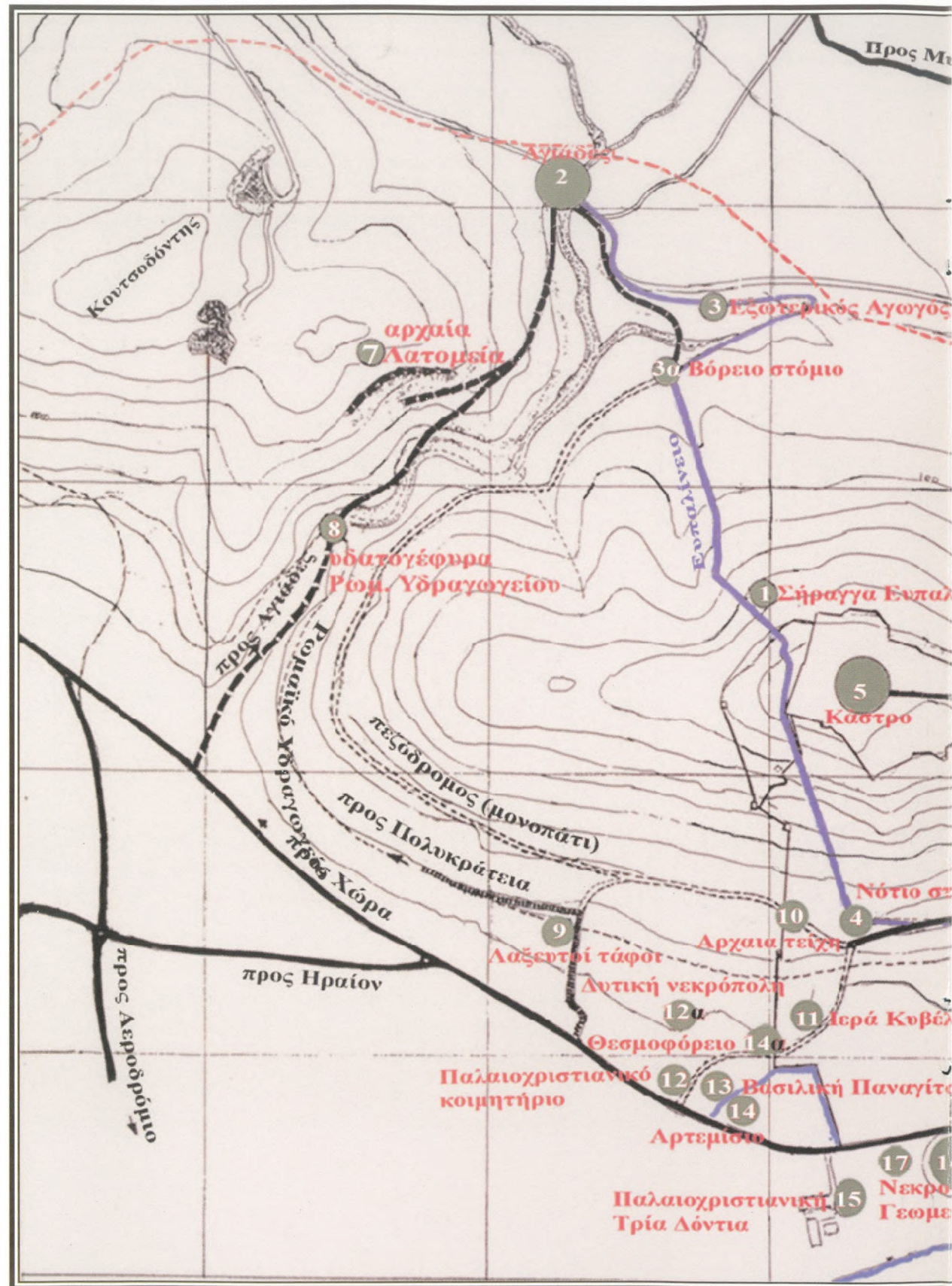
1	Εκσκαφές γαιώδεις-ημιβραχώδεις	3500X6,00X0,40	2100	μ ³	10	21.000,00
2	Εκσκαφές βραχώδεις	3500X6,00X0,20	4200	μ ³	40	168.000,00
3	Διαμόρφωση σκάφης					3.000,00
4	Υπόβαση 3Α	4700X5	23500	μ ²	2	47.000,00
5	Ασφαλτικό	4700X5	23500	μ ²	4	94.000,00
6	Τάφροι	1800	1800	μ.	2	3.600,00

	ΣΥΝΟΛΟ:	1.844.250,00
ΓΕ & ΟΕ	18%	<u>331.960,00</u>
		2.176.210,00
ΦΠΑ 13%		<u>222.907,00</u>

ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ: € **2.459.117.00**

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΩΝ ΕΡΓΩΝ

1. Σήραγγα Ευπαλινείου
2. Αγιάδες
3. Β. Εξωτερικός Αγωγός Ευπαλινείου
- 3α. Βόρειο Στόμιο
4. Νότιο Στόμιο
- 4α. Ν. Εξωτερικός Αγωγός Ευπαλινείου
5. Κάστρο
6. Μονή Αγίας Τριάδας
7. Αρχαία Υπόγεια Λατομεία
8. Υδατογέφυρα Ρωμαϊκού Υδραγωγείου
9. Λαξευτοί τάφοι
10. Αρχαία τείχη (Πολυκράτεια τείχη)
11. Υπαιθρια Ιερά Κυβέλης
12. Παλαιοχριστιανικό κοιμητήριο
13. Βασιλική Παναγίτσας
14. Αρτεμίσιο
- 14α Θεσμοφόρειο
15. Παλαιοχριστιανική Τρία Δόντια
16. Ρωμαϊκά Λουτρά (Θέρμες)
17. Γεωμετρικό Νεκροταφείο
18. Μονή Σπηλιανής
19. Αρχαίο Θέατρο
20. Καμαροσκέπαστη Δεξαμενή
21. Ρωμαϊκή Έπαυλη
22. Ελληνιστικό Κτίριο

Εικ.41 Πύλη στην Ανατολική πλευρά των τειχών

3. ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ (κατά προσέγγιση)

(Δεν περιλαμβάνεται το Ευπαλίνιο όρυγμα, του οποίου εκπονείται η μελέτη από τα Υπουργεία Πολιτισμού και Π.Ε.Χ.Ο.Δ.Ε.)

1) Αγωγός και δεξαμενή από πηγή μέχρι Β. στόμιο	€	40.000,00
2) Παλαιοχριστιανικό κοιμητήριο	»	20.000,00
3) Βασιλική Παναγίτσας	»	25.000,00
4) Παλαιοχριστιανική (τρία δόντια).	»	40.000,00
5) Έπαυλη γεωπολεόντων..	»	45.000,00
6) Υδατογέφυρα Ρωμ. Υδραγωγείου.	»	60.000,00
7) Αρχαία λατομεία	»	80.000,00
8) Νότιο στόμιο υδραγωγείου	»	50.000,00
9) Βόρειο στόμιο υδραγωγείου.	»	50.000,00

Έργα ιδίου περίπου προϋπολογισμού (12 τεμάχια)

- 1) Ιερά Κυβέλης (X 4 τεμάχια)
- 2) Αρχαίο τείχος
- 3) Λαξευτοί τάφοι.
- 4) Ιερό Αρτέμιδος
- 5) Περιοχή Κάστρο.
- 6) Νότιος εξωτερικός αγωγός υδραγωγείου.
- 7) Αρχαία δεξαμενή.
- 8) Νεκροταφείο γεωμετρικών χρόνων.
- 9) Ρωμαϊκή έπαυλης

Δαπάνη κάθε έργου (μέση τιμή) 10.000

Δαπάνη 12 τεμαχίων 12X10.000=

ΣΥΝΟΛΟ

120.000,00 €
530.000,00 €

2. ΑΝΑΓΚΑΙΕΣ ΕΝΕΡΓΕΙΕΣ

Για την ευόδωση ενός τόσο σημαντικού (αλλά και επείγοντος, πλέον έργου) σαν το Αρχαιολογικό Πάρκο Σάμου, απαιτείται ένα πολύ συστηματικό και έμμοно σχέδιο δράσης. Αλλιώς, η ιδέα θα πέσει στο κενό (της γνωστής νεοελληνικής μας αδιαφορίας) και τούτη τη φορά θα πρόκειται για έγκλημα...

Ενδεικτικώς αναφέρονται εδώ μερικές απ' αυτές τις απαιτούμενες δράσεις:

α) Ύστερα από συστηματικές διαβουλεύσεις μεταξύ όλων όσοι θα είναι οι συγγραφείς και οι συνυπογράφοντες της πρότασης, θα συνταχθεί ένα τελικό κείμενο κοινής αποδοχής.

β) Η Νομαρχιακή αυτοδιοίκηση Σάμου ή ο Δήμος Πυθαγορείου ορίζει αρμόδιο υπάλληλο, ο οποίος θα είναι η τυπική γραμματεία του εγχειρήματος. Φυσικά, όλοι οι άλλοι παράγοντες θα βοηθούν.

γ) Η αρμόδια Αρχαιολογική Υπηρεσία, αφού συμβάλλει στην διαμόρφωση του τελικού κειμένου κατά τις απόψεις της, θα υποδείξει τους τρόπους προώθησης της πρότασης προς το Υπουργείο Πολιτισμού

δ) Η ολομέλεια των ενδιαφερομένων θα οργανώνει παράλληλα την ευρύτερη προώθηση και υποστήριξη της πρότασης, με ενέργειες λ.χ. όπως οι ακόλουθες:

- Συνάντηση με πολιτικά πρόσωπα της Νήσου, Δημοσιογράφους κ.λπ

- Ενδεχόμενες «συμμαχίες» με Ο.Τ.Α εκτός Πυθαγορείου

- Επισκέψεις προς ενδεγόμενα συναρμόδια Υπουργεία, όπως λ.χ. ΥΠΕΕΔΔΑ, ΥΠΕΧΩΔΕ, ΥΠΕΠΘ, Τουρισμού κ.ά

ε) Παρουσίαση της πρότασης και αναφορά των μέχρι τότε ενεργειών σε μια λαϊκή σύναξη, την ευρύτερη δυνατή. Έχει πολλή σημασία (περισσότερη απ' όσο φαίνεται) η πρόκληση «φωνής λαού».

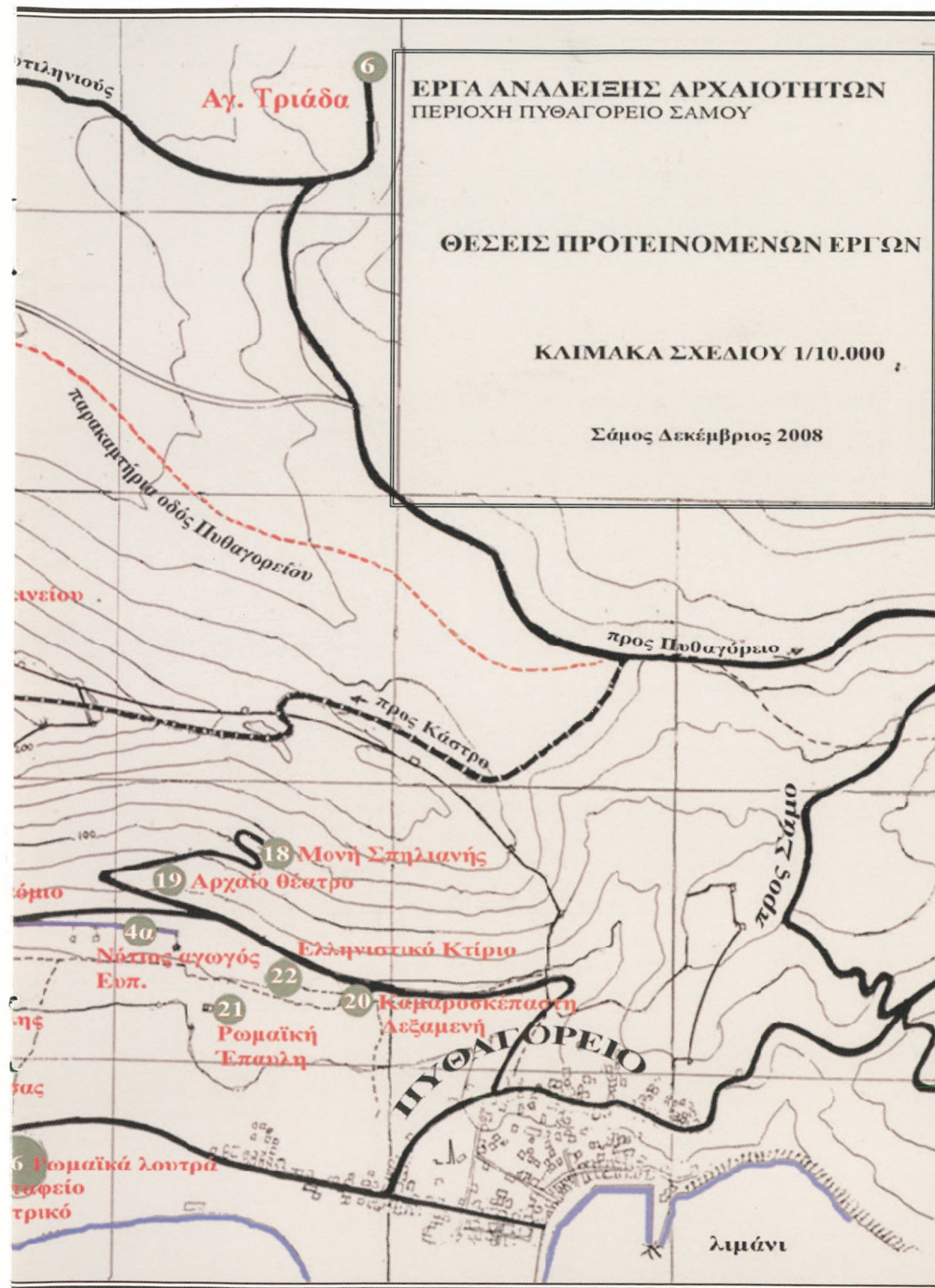
στ) Αναζήτηση εκ προοιμίου χορηγιών, έτσι ώστε η πολιτεία να έχει άλλο ένα κίνητρο να κάμει το καθήκον της.

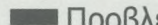
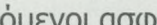
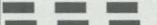
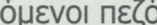
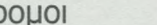
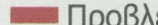
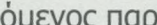
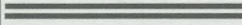
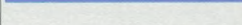
ζ) Μετάφραση της πρότασης σε καλά Αγγλικά, και υποβολή στην UNESCO με:

I) Ευχαριστίες για το ενδιαφέρον της

II) Παράκληση να προσφέρει την πολύτιμη ηθική συμπαράστασή της για την πραγματοποίηση της πρότασης.

Μια σχετική καλή δήλωση της UNESCO, θα μπορούσε κατόπιν να ενισχύσει τις προς τις Αρχές προσπάθειές μας.

ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΔΡΟΜΩΝ	
	Υπάρχοντες ασφαλτόδρομοι
  	Προβλεπόμενοι ασφαλτόδρομοι
   	Προβλεπόμενοι πεζόδρομοι
  	Προβλεπόμενος παρακαμπτήριος Πυθαγορείου
	Υπάρχοντες χωματόδρομοι
	Ευπαλίνειο Όρυγμα
	Ρωμαϊκό Υδραγωγείο
	Υπάρχοντες τσιμεντόδρομοι

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

1. ΑΝΑΜΕΝΟΜΕΝΑ ΟΦΕΛΗ
2. ΑΝΑΓΚΑΙΕΣ ΕΝΕΡΓΕΙΕΣ
3. ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΤΙΚΟΣ ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ

1. ΑΝΑΜΕΝΟΜΕΝΑ ΟΦΕΛΗ

Η δημιουργία του Αρχαιολογικού Πάρκου της Σάμου, ένα έργο από καιρού ώριμο και πολλαπλώς αναγκαίο, αναμένεται ότι θα προκαλέσει τα ακόλουθα ωφελήματα:

α) Θα δώσει στην κοινωνία της Σάμου την ιστορική μνήμη την οποία την δικαιούται – όπως συμβαίνει με όλες τις σύγχρονες κοινωνίες, σ' όλον τον κόσμο.

β) Θα μορφώσει γενεές μαθητών, οι οποίοι χάρις στην αμεσότητα εντυπώσεων απ' τα μνημεία, θα βρουν σπουδαία παραδείγματα οργάνωσης, παραγωγής και καλαισθησίας.

γ) Θα δώσει πρόσθετη ώθηση στην πολύτιμη Αρχαιολογική Επιστήμη, χάρις στο πλήθος των αφορμών που θα προκληθούν, αλλά και χάρις στις νέες ανασκαφές που θα χρηματοδοτούνται (τώρα και στο μέλλον) για το Αρχαιολογικό Πάρκο.

δ) Θα προκαλέσει ένα νέο και μεγάλο κίνητρο για μια πολύ σημαντική αύξηση του ντόπιου και ξένου τουρισμού: η ιδέα μιας εύκολης, καλά υποστηριζόμενης και ολιγόωρης επίσκεψης όλων, ή και μέρους, αυτών των μνημείων είναι πολύ ελκυστική. Ιδίως όταν θα διαφημίζεται Ι) με 5λεπτη ταινία σ' όλα τα ξενοδοχεία και ΙΙ) με φυλλάδιο εικονογραφημένο, που θα διατίθεται σ' όλα τα τουριστικά πρακτορεία.

δειξη του Ευπαλινείου ορύγματος και του ευρύτερου Αρχαιολογικού χώρου της Αρχαίας πόλης της Σάμου.
Επειδή θεωρούμε ότι αυτή η δυσερμήνευτη αδιαφορία όλων μας δεν πρέπει να διαιωνίζεται, τη στιγμή που η

UNESCO έχει συμπεριλάβει από το 1992 το Πυθαγόρειο και το Ηραίον της Σάμου στον επίσημο κατάλογο της Παγκόσμιας κληρονομιάς,

η ΝΟΜΑΡΧΙΑΚΗ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗ ΣΑΜΟΥ – Ο ΔΗΜΟΣ ΠΥΘΑΓΟΡΕΙΟΥ - ΤΟ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΣΑΜΟΥ «ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ», «Η ΠΥΘΑΓΟΡΕΙΟΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑ», με τη στήριξη του Μητροπολίτη Σάμου & Ικαρίας, του Βουλευτή Σάμου, της τοπικής ΤΕΔΚ, του Τεχνικού Επιμελητηρίου Σάμου και του σαμιακού λαού, αρωγοί της τοπικής Διεύθυνσης της Εφορείας Αρχαιοτήτων, ξεκίνησε μια προσπάθεια ανάδειξης του έργου και του περιβάλλοντος αρχαιολογικού χώρου μέσα από ένα σχέδιο δημιουργίας Αρχαιολογικού Πάρκου στο χώρο της αρχαίας πόλης της Σάμου.

Στο παράρτημα που ακολουθεί, συγκεφαλαιώνονται α) τα αναμενόμενα οφέλη απ' το προτεινόμενο έργο β) οι απαιτούμενες ενέργειες και γ) μια αδρομερής πρόβλεψη προϋπολογισμού.

Εικ.40 Λεπτομέρεια από το οικοδόμημα των «γυμπολεόντων»

1. Η ΣΠΟΥΔΑΙΟΤΗΤΑ ΕΝΟΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟΥ ΠΑΡΚΟΥ ΤΗΣ ΣΑΜΟΥ

α). Η θέση της Σάμου στο σταυροδρόμι των θαλάσσιων δρόμων που συνδέουν την κεντρική Ελλάδα με την Ανατολή και την Αφρική, ευνόησε την ανάπτυξη και εξέλιξη της σε σπουδαίο κέντρο του ιωνικού πολιτισμού. Ένας πορθμός, ο γνωστός «επταστάδιος», πλάτους ενός χιλιομέτρου, χωρίζει τη Σάμο από την περιοχή της Ιωνίας, όπου γεννήθηκε ένας σπουδαίος πολιτισμός που έδωσε τα φώτα του σε ολόκληρη την ανθρωπότητα.

Η αρχαία πόλη της Σάμου ήταν χτισμένη στην ευρύτερη περιοχή της σημερινής πόλης του Πυθαγορείου. Στο απόγειο της πολιτιστικής ανάπτυξης και της φήμης της έφθασε η πόλη κατά τον 6ο αι. π.Χ. και συγκεκριμένα κατά τη διάρκεια της τυραννίας του Πολυκράτη.

Ο Ηρόδοτος θα ονομάσει τη Σάμο πρώτη ανάμεσα σε όλες τις βαρβαρικές και ελληνικές πόλεις για τρία έργα: Για το εν θαλάσση χώμα, δηλαδή για τον προβλήτα στο λιμάνι της, για τον μεγαλόπρεπο ναό της Ήρας, και για το αμφίστομο όρυγμα του Ευπαλίνου.

β). Στην περιοχή του Πυθαγορείου Σάμου, βρίσκονται σπουδαία μνημεία της αρχαιότητας –ο σύγχρονος οικισμός καλύπτει μόνο ένα μικρό μέρος της συνολικής έκτασης της αρχαίας πόλης της Σάμου.

Η γύρω περιοχή σε μια πολύ μικρή έκταση (2,00 km Χ1,5 km.= 3.000 περίπου στρέμματα) έχει να δείξει περισσότερους από 25 αρχαιολογικούς χώρους, οι οποίοι είναι εμφανείς χωρίς να έχουν απαιτήσει ιδιαίτερη βοήθεια αρχαιολογικής σκαπάνης για την ανάδειξή τους. Η γεωμετρική εποχή, η αρχαϊκή, ο περίφημος για την επιστήμη 6ος αιώνας του Πυθαγόρα της Σάμου και των φιλοσόφων της απέναντι ιωνικής ακτής, η κλασική, η ρωμαϊκή και η βυζαντινή εποχή, συνυπάρχουν και βαδίζουν παράλληλα με τις μεταγενέστερες εποχές μέχρι σήμερα.

γ). Μέχρι τώρα δεν έχει γίνει σχεδόν καμιά συλλογική προσπάθεια για προβολή όλων αυτών των χώρων στο ευρύτερο κοινό, ούτε και για τη δυνατότητα συντήρησης, ανάδειξης, εύκολης προσπέλασής τους και ό,τι άλλο είναι απαραίτητο, ώστε να γίνουν προσιτοί και επισκέψιμοι στο ευρύ κοινό και να αναδειχτούν.

Σοβαρές εργασίες έχουν γίνει σε τμήμα της Ιεράς οδού, στις Θέρμες και σε ένα τμήμα του Ευπαλινείου ορύγματος. Ανασκαφικές έρευνες έχουν γίνει σποραδικά και σε άλλες θέσεις, χωρίς όμως να είναι επισκέψιμοι οι χώροι.

Καθοριστικό ρόλο θα έχει το νέο Αρχαιολογικό Μουσείο, του οποίου η κατασκευή του ολοκληρώθηκε πρόσφατα, και η λειτουργία του πιθανόν ν' αρχίσει σε ένα χρόνο περίπου. Ας φροντίσουμε λοιπόν ώστε το Μουσείο να είναι το πρώτο μεγάλο βήμα για την ανάπτυξη της

περιοχής: Ο επισκέπτης, αφού θα έχει περιηγηθεί τα κυριότερα σημεία του μεγάλου αρχαιολογικού πάρκου του Πυθαγορείου, θα είναι σε θέση να κατανοήσει το πλαίσιο μέσα στο οποίο δημιουργήθηκαν τα πολλά και μοναδικά ευρήματα που εκτίθενται στις αίθουσές του Μουσείου.

Όπως ήδη αναφέραμε, έχουμε μπροστά μας έναν τεράστιο πολιτιστικό πλούτο που καλούμαστε να τον γνωστοποιήσουμε στο ευρύτερο κοινό, ελληνικό και ξένο.

Είναι γνωστό ότι σε άλλες χώρες (με μνημεία μικρότερης αξίας και ενδιαφέροντος) έχουν βρει τον τρόπο να τα προβάλλουν και να προσελκύουν μεγάλα πλήθη επισκεπτών. **Ακόμα και η γειτονική μας Τουρκία.**

δ). Στην πρότασή μας αυτή προσδιορίζουμε στην αρχή τα μνημεία και τους χώρους που πρέπει ν' αναδειχτούν.

Στο χάρτη που επισυνάπτεται, φαίνονται οι θέσεις και η ονομασία των μνημείων, καθώς και ο τρόπος προσπέλασής των -αυτός που σήμερα υπάρχει και ο προτεινόμενος.

Εικ.2 Λεπτομέρεια ψηφιδωτού από τη Βασιλική στα Τρία Δόντια

Γενική πρόταση: Επειδή η επίσκεψη σε πολλούς από τους παραπάνω αρχαιολογικούς χώρους θα γίνεται κυρίως τους θερινούς μήνες και η προσπέλαση θα πραγματοποιείται μέσω λιθόστρωτων ανηφορικών δρόμων (μονοπάτια), θα είναι σκόπιμο να κατασκευαστούν σε πολλούς από τους αρχαιολογικούς χώρους παγκάκια (πέτρινα) και σκέπαστρα για τον ήλιο. Θα εξυπηρετήσουν πάρα πολύ τους πεζοπόρους επισκέπτες.

Εικ.39 Ανδρώνας, στο οικοδόμημα των «γρυπολεόντων»

4. ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Το Ευπαλίνειο όρυγμα, όπως μας το φύλαξε η φύση, ατόφιο μέχρι σήμερα, είναι ένα μεγαλούργημα των προγόνων μας που μας το άφησαν κληρονομιά, την οποία ίσως δεν την αποδεχτήκαμε όπως θα έπρεπε. Εξ άλλου, στην ευλογημένη γη της Σάμου έχει παραμείνει και πλήθος άλλων δειγμάτων του υψηλού και διαχρονικού πολιτισμού της. Δίνεται η εντύπωση πως ούτε γι αυτά έχουμε δείξει πάντοτε το πρέπον ενδιαφέρον.

Η παράλειψη αυτή θεωρείται απαράδεκτη και σ' αυτό φταίμε όλοι μας. Θα μπορούσε η κίνηση αυτή που ξεκινήσαμε να είχε αρχίσει αρκετά χρόνια πιο μπροστά. Το Υπουργείο Πολιτισμού και ειδικά η Διεύθυνση Αρχαιολογίας, συμβάλει για να αναδειχτούν τα έργα αυτά, βοηθώντας έτσι ουσιαστικά την επιστήμη και την ανάπτυξη του τόπου μας.

Στα προηγούμενα, δώσαμε μια πρώτη εικόνα με τα έργα που προαναφέραμε, για την ανά-

ΕΛΛΗΝΙΣΤΙΚΟ ΚΤΙΡΙΟ (ΓΡΥΠΟΛΕΟΝΤΩΝ)

Στον δρόμο μεταξύ Πυθαγορείου και Αρχαίου Θεάτρου έχουν αποκαλυφθεί σε μεγάλη έκταση τα λείψανα, σύμφωνα με τους αρχαιολόγους, κτηριακού συγκροτήματος "ανακτορικού τύπου", στο οποίο έχουν διαπιστωθεί διάφορες κατασκευαστικές φάσεις, οι οποίες χρονολογούνται ήδη από την αρχαϊκή περίοδο. Ας σημειωθεί ότι το οικοδόμημα είναι το

Εικ.37 Λεπτομέρεια ψηφιδωτού από το οικοδόμημα των «γρυπολεόντων»

μεγαλύτερο μέχρι στιγμής ανασκαμμένο στην περιοχή της αρχαίας πόλης, με μήκος που ξεπερνάει τα 65μ. Διατηρούνται σε πολύ καλή κατάσταση τα δάπεδα του ανδρώνα και του τρικλινίου, που καλύπτονται με μοναδικά ψηφιδωτά, αληθινά έργα τέχνης (σπειρομαίναδρος με γρυπολεόντες).

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

- 1.) Απαραίτητη η συμπλήρωση των ανασκαφικών εργασιών από την αρμόδια Αρχαιολογική Υπηρεσία,
- 2.) η ευπρόσωπη περίφραξη του χώρου
- 3.) κατασκευή στεγάστρου για την προστασία των ευπαθών ψηφιδωτών από τις καιρικές συνθήκες.
- 4.) Τέλος, και σ' αυτή την περίπτωση είναι απαραίτητες πληροφοριακές πινακίδες και ο απαιτούμενος φωτισμός. Θέμα προσπέλασης δεν υπάρχει.

Εικ.38 Λεπτομέρεια γρυπολεόντα από το ψηφιδωτό

2. Έργα Ανάδειξης του Ευπαλινείου Ορύγματος

¹ Ἐμήκυνα δὲ περὶ Σαμίων μᾶλλον, ὅτι σφί τρία ἐστὶ μέγιστα ἀπάντων Ἑλλήνων ἐξεργασμένα, ὄρεός τε ὑψηλοῦ ἐς πεντήκοντα καὶ ἑκατὸν ὀργυιάς, τοῦτο ὄρυγμα κάτωθεν ἀρξάμενον, ἀμφίστομον. ² τὸ μὲν μήκος τοῦ ὀρύγματος ἐπτὰ στάδιοι εἰσὶ, τὸ δὲ ὕψος καὶ εὖρος ὀκτῶ ἑκάτερον πόδες. διὰ παντὸς δὲ αὐτοῦ ἄλλο ὄρυγμα εἰκοσίπηχυ βάθος ὀρώρκεται, τρίπουν δὲ τὸ εὖρος, δι' οὗ τὸ ὕδωρ ὀχετευόμενον διὰ τῶν σωλήνων παραγίνεται ἐς τὴν πόλιν ἀγόμενον ἀπὸ μεγάλης πηγῆς. ³ ἀρχιτέκτων δὲ τοῦ ὀρύγματος τούτου ἐγένετο Μεγαρεὺς Εὐπαλῖνος Ναυστρόφου.

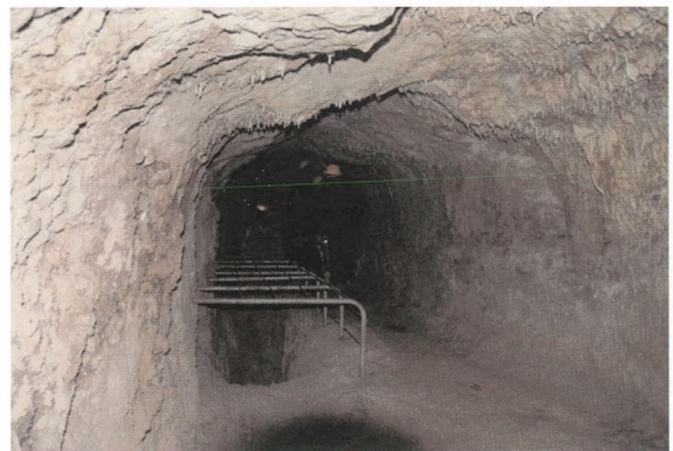
Ιστορίαι (Ηροδότου) Βιβλίο Γ', 60 Θάλεια

1ο Έργο: –ΕΥΠΑΛΙΝΕΙΟ ΟΡΥΓΜΑ

Το έργο αυτό είναι ένα από τα μεγαλύτερα της αρχαιότητας, και το μοναδικό στο είδος του, τμήμα του ολοκληρωμένου συστήματος ύδρευσης της αρχαϊκής Σάμου. Αν αναλογιστεί κάποιος τις συνθήκες κατασκευής από άποψη κυρίως εργαλείων, μηχανημάτων και άλλων μέσων, το τόλμημα του Ευπαλίνου του Μεγαρέα να επιχειρήσει την διάνοιξη σήραγγας συγχρόνως και από τις δύο πλευρές του βουνού και μάλιστα στην ίδια ευθύγραμμη πορεία, θεωρείται μοναδικό για τον τρόπο σύλληψης αλλά και εκτέλεσης του.

Είχαμε την τύχη, λόγω της φύσεώς του, να σωθεί ως τις μέρες μας ανέπαφο.

Το έργο ήταν μέχρι το 1882 καταχωμένο και στις δύο του εισόδους και ίσως να μην βρισκόταν

Εικ.3 Εσωτερική άποψη του Ορύγματος

ποτέ, αν ο Ηρόδοτος δεν αναφερόταν σ' αυτό με λίγες προτάσεις στην "Ιστορία" για το Αμφίστομο ὄρυγμα του Ευπαλίνου. Πουθενά αλλού στις αρχαίες πηγές δεν αναφέρεται και η ύπαρξή του θα ήταν άγνωστη.

Αυτά που αναφέρει είναι σχετικά λίγα, με πολύ λίγες πληροφορίες, ήταν όμως πολύτιμα για τον εντοπισμό του.

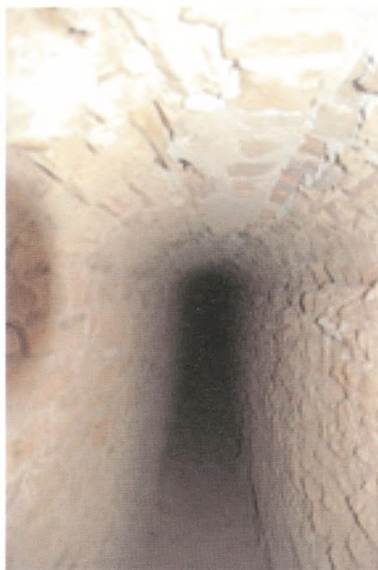
Το μεγαλειώδες έργο κατασκευάστηκε από τον Ευπαλίνο περίπου στα 530 π.Χ και χρησιμοποιήθηκε για τη μεταφορά του νερού των Αγιάδων για την ύδρευση της πόλης της Σάμου (σημερινού Πυθαγορείου).

Η διάρκεια λειτουργίας του υπολογίζεται σε 10 αιώνες. Μετά όπως φαίνεται καταχώθηκε και εγκαταλείφθηκε. Εν τω μεταξύ όμως, φαίνεται ότι είχε παρατηρηθεί ανεπάρκεια νερού. Όταν ήρθαν στη Σάμο οι Ρωμαίοι (οι οποίοι άλλωστε κατανάλωναν πολύ μεγάλες ποσότητες νερού), κατασκευάστηκε τον 1^ο αι. μ. Χ. το Ρωμαϊκό υδραγωγείο, που συνυπήρξε με το Ευπαλίνειο για αρκετό διάστημα. Εκτιμάται ότι το ορύγμα «χάθηκε» τον 7^ο αιώνα μ.Χ., και έμεινε μέχρι τον 19ο αιώνα χωρίς να υπάρχει καμιά προσπάθεια αναζήτησης του μέχρι τότε. Έτσι λοιπόν την εποχή του εποίκισμού της Σάμου (1570 μ. Χ.) το Ευπαλίνειο ήταν καταχωμένο και εξαφανισμένο.

Το 1856 μετά από μια σειρά άκαρπων αναζητήσεων διαφόρων, περιηγητών κυρίως, ανακαλύφθηκε από τον Γάλλο αρχαιολόγο Guerin το βόρειο στόμιο του ορύγματος και ένα τμήμα της αρχής της σήραγγας του υδραγωγείου.

Το 1882 ο Ηγεμόνας της Σάμου Αδοσίδης όρισε υπεύθυνους για τη συνέχιση των εργασιών τον Ηγούμενο του Τιμίου Σταυρού Θεοφάνη Αρέλη για το νότιο μέρος, και της Αγίας Τριάδας Κύριλλο για το βόρειο.

Το Γερμανικό Αρχαιολογικό Ινστιτούτο το 1971 πραγματοποίησε τον καθαρισμό από τις κατολισθήσεις και την κατάρρευση των σαθρών κατά τόπους τοιχωμάτων, μελέτησε συστηματικά το μοναδικό αυτό έργο και επέτυχε την διάνοιξη του ορύγματος σε όλο το μήκος του κατά την 10ετία του '60. Τη δεκαετία του '70 δόθηκε στο κοινό. Από το 1991 μετά από απόφαση του Υ.Π.ΠΟ, είναι επισκέψιμο ένα μικρό τμήμα 100 μέτρων περίπου από τα 1036 μ. του ολικού μήκους.

Εικ.4 Εσωτερική άποψη του Ορύγματος

Εικ.5 Εσωτερική άποψη του Ορύγματος

20ο έργο

ΑΡΧΑΙΑ ΔΕΞΑΜΕΝΗ

Νότια από το δημόσιο δρόμο Ευπαλινείου Σπηλιανής, στο μέσον περίπου της διαδρομής για το θέατρο, υπάρχει διπλή καμαροσκέπαστη δεξαμενή.

Εικ.35 Καμαροσκέπαστη δεξαμενή

21ο έργο

ΡΩΜΑΪΚΗ ΕΠΑΥΛΗ

Ας σημειωθεί εδώ ότι σε μικρή απόσταση, δυτικά από τη διπλή καμαροσκέπαστη δεξαμενή είναι γνωστή από παλιά η ύπαρξη και άλλης πλούσιας έπαυλης των ρωμαϊκών χρόνων, από την οποία ορατό προς το παρόν είναι μόνον το ψηφιδωτό δάπεδο χώρου με παράσταση κυνηγιού, προστατευμένο από τους περιμετρικούς τοίχους νεώτερου καλυβιού (καλύβι Σολούνια). Είναι ορατά τρία ζώα σκύλος πάνθηρας και αντιλόπη. Είναι εμφανές ότι το ψηφιδωτό προεκτείνεται και εκτός του καλυβιού.

Γενικά η περιοχή της άνω πόλης της αρχαίας Σάμου είναι ο χώρος όπου αναπτύχθηκε η πλούσια συνοικία της μεγάλης πόλης, με σημαντικά οικοδομήματα και πολυτελείς οικίες, δεδομένου ότι ήταν η πλέον προνομιακή από πλευράς θέσης και πανοραμικής θέας.

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Η ανάδειξη και αυτού του χώρου θα μπορούσε εύκολα να επιτευχθεί με καθαρισμό και ανασκαφή, αφού οι τοίχοι της έπαυλης είναι καταφανώς ορατοί γύρω από το πρόχειρο καλύβι.

Εικ.36 -37 Λεπτομέρειες ψηφιδωτών από τη Ρωμαϊκή Έπαυλη

κροταφείο γεωμετρικών χρόνων, του οποίου πριν λίγα χρόνια ξεκίνησε η ανασκαφή του.

18ο έργο
ΜΟΝΑΣΤΗΡΙ ΠΑΝΑΓΙΑΣ ΤΗΣ «ΣΠΗΛΙΑΝΗΣ»

Αν και δεν παρουσιάζει ιδιαίτερο αρχαιολογικό ενδιαφέρον, το περιλαμβάνουμε στην πρόταση αυτή γιατί:

- α) βρίσκεται ανάμεσα σ' αυτά που αναφέρουμε,
 - β) είναι ένα παλιό Μοναστήρι με αξιόλογη ιστορία,
 - γ) το κυρίως εκκλησάκι βρίσκεται στο βάθος ενός σπηλαίου όπου στους αρχαίους χρόνους λατρεύονταν η νύμφη Φυτώ και παράλληλα ήταν λατομείο από το οποίο έπαιρναν την πέτρα για το χτίσιμο των μεγάλων κτιρίων και λοιπών έργων της περιοχής της αρχαίας Σάμου.
- Κάποιος εξωραϊσμός και ιστορική πληροφόρηση σ' αυτή τη θέση θα είναι χρήσιμος.

19ο έργο
ΑΡΧΑΙΟ ΘΕΑΤΡΟ

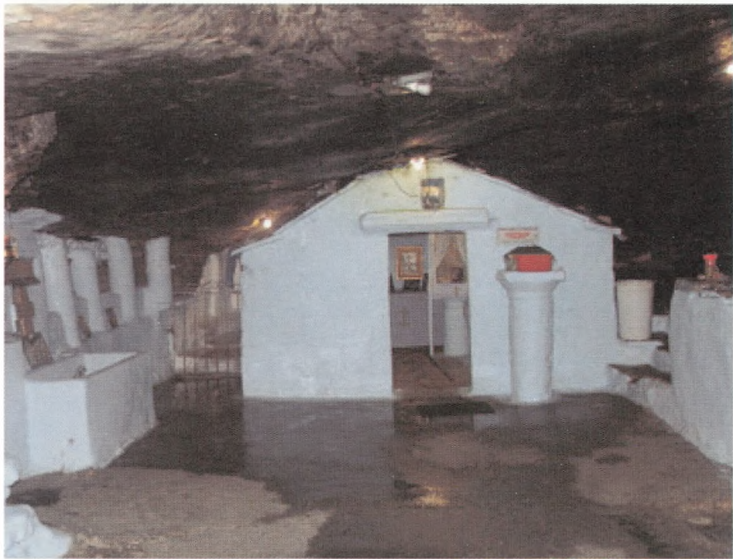
Βρίσκεται στην αρχή του δρόμου που οδηγεί προς το Μοναστήρι της Σπηλιανής. Με τις εργασίες που πραγματοποιήθηκαν τα τελευταία χρόνια, έγινε δυνατόν να πραγματοποιούνται κατά τη θερινή περίοδο πολιτιστικές εκδηλώσεις. Αυτό δεν σημαίνει ότι δεν έχει ανάγκη από βελτίωση.

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Ο αριθμός των θέσεων αποδείχτηκε ότι είναι σε πολλές περιπτώσεις ανεπαρκής. Χώρος για επέκταση υπάρχει. Μια αύξηση των θέσεων κατά 200 -300 ακόμα πολύ θα ωφελήσει. Η βελτίωση των εγκαταστάσεων αλλά και ο εξωραϊσμός του όλου χώρου κρίνονται ως εργασίες απαραίτητες. Χρήσιμη θα είναι και εδώ η τοποθέτηση πινακίδων πληροφόρησης.

Εικ.33 Νεκροταφείο Γεωμετρικών χρόνων

Εικ.34 Το εκκλησάκι της Παναγίας στο βάθος του σπηλαίου

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

1. Να αξιοποιηθεί όλη η περιοχή του ΒΔ στομίου της σήραγγας από την περιοχή «Αγιάδες». Θα πρέπει να αναδειχθεί η αρχαία πηγή και να γίνει επισκέψιμη.
2. Να αναδειχθεί το σύνολο της διαδρομής από την πηγή Αγιάδων μέχρι το ΒΔ στόμιο της σήραγγας, έτσι ώστε ο επισκέπτης να μπορεί να περπατήσει και να καταλάβει πως έφτανε το νερό από πηγή στο στόμιο της σήραγγας. Το ίδιο θα πρέπει να γίνει και στο ΝΑ στόμιο της. Για τον λόγο αυτό, πέρα από την διαμόρφωση των προσπελάσεων κατά μήκος της διαδρομής του νερού θα πρέπει να γίνουν αναπαραστάσεις, τομές κατασκευαστικές λεπτομέρειες κ.λπ
3. Θα πρέπει να απομακρυνθούν οι σιδερένιες σχάρες που καλύπτουν τις τάφρους

Εικ.6 Είσοδος Β.Δ. στομίου του Ορύγματος

Εικ.7 Εσωτερική άποψη του Ορύγματος

- εντός του ορύγματος και να αντικατασταθούν με κατάλληλο ασφαλές διαφανές πλαστικό ώστε να εξασφαλιστεί η καθαριότητα της τάφρου.
4. Η σήραγγα θα πρέπει να φωτιστεί, βάση αρχιτεκτονικής μελέτης και να τοποθετηθούν εικόνες (από αρχαίες αναπαραστάσεις) της διαδικασίας κατασκευής υπογείων στοών αλλά και κατά μήκος τομές και διατομές των έργων της σήραγγας.
 5. Να τοποθετηθούν ομοιώματα εργατών με χαρακτηριστικές στάσεις εργασίας
 6. Να γίνει επισκέψιμη η σήραγγα στο σύνολό της. Το σημείο συνάντησης και η παραλλαγή και η διόρθωση της πορείας εκσκαφής από το ΒΔ στόμιο, είναι επιτεύγματα της Μηχανικής και των Μαθηματικών.
 7. Να γυριστεί ταινία DVD, σχετική με την κατασκευή του Ευπαλινείου Ορύγματος, όπου με εικονοκινητική τέχνη (animation), θα παρουσιάζονται λ.χ η εκσκαφή στοάς, εντολές Ευπαλίνου, κρήνη εν λειτουργία στην πόλη, έτσι θα δίνεται η ευκαιρία στον επισκέπτη να

κατανοήσει το μέγεθος και τις δυσκολίες του έργου.
8. Να κατασκευαστεί μικρή αίθουσα κοντά στη Νότια είσοδο, χωρητικότητας 30 έως 40 ατόμων. Σ' αυτήν οι επισκέπτες του ορύγματος θα προετοιμάζονται και θα μπορέσουν με την προβολή της ταινίας, να κατανοήσουν το μέγεθος του έργου και το τι είναι αυτό που πρόκειται να ιδούν.

ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑΤΙΚΑ ΕΡΓΑ ΤΟΥ ΕΥΠΑΛΙΝΕΙΟΥ

2ο Έργο: ΠΗΓΗ ΑΓΙΑΔΩΝ

α) Το νερό της πηγής των Αγιάδων (όνομα της περιοχής), προτού διοχετευτεί στον αγωγό για να μεταφερθεί στην πόλη, συγκεντρώνονταν σε μία δεξαμενή που βρίσκεται κάτω από το δάπεδο της εκκλησίας του Αγιαννιού. Είναι μια υπόγεια λιθόκτιστη δεξαμενή με 15 μεγάλες

Εικ.8 Η περιοχή Αγιάδες, με την εκκλησία του Αϊ Γιάννη

ενός είδος παραθύρου- βιτρίνας, από άθραυστο διαφανές υλικό.

β) Η θέση των Αγιάδων είναι κομβική. Εκεί καταλήγει ο δρόμος που ξεκινά από τον κεντρικό δρόμο Χώρας – Μυτηληνών ο δρόμος Μυτηληνοί- Αγιάδες, ο δρόμος που ενώνει τους Αγιάδες με τον κεντρικό δρόμο Χώρας – Πυθαγορείου, περνώντας δίπλα από τον χείμαρρο «του Αγιαννιού το ρέμα» και ο δρόμος που συναντά τον κεντρικό δρόμο Πυθαγορείου – Σάμου. Από τους Αγιάδες προβλέπεται να περνάει και ο παρακαμπτήριος δρόμος του Πυθαγορείου.

κολώνες φτιαγμένες από ορθογωνισμένες πέτρες που στηρίζουν την οροφή (το εκκλησάκι προφανώς είναι πολύ μεταγενέστερο).

Επειδή η οροφή αυτή είναι σε ψηλότερο επίπεδο από αυτό του γύρω χώρου, υπάρχει η δυνατότητα να ανοιχτεί ένα μέρος του πλαϊνού τοίχου ώστε να μπορεί ο επισκέπτης να δει την ενδιαφέρουσα κατασκευή εκείνης της εποχής. Καλό θα είναι να εξωραϊστεί ο χώρος γύρω από το εκκλησάκι. Θα χρειασθεί καλός καθαρισμός της δεξαμενής και κατασκευή

Εικ.9 Άποψη εσωτερικού της δεξαμενής κάτω από το εκκλησάκι

16ο έργο
ΡΩΜΑΪΚΑ ΛΟΥΤΡΑ (ΘΕΡΜΕΣ)

Εικ.32 Ρωμαϊκά Λουτρά, «Θέρμες»

Σε απόσταση 100 περίπου μέτρων από την Παλαιοχριστιανική βασιλική στα «Τρία Δόντια» βρίσκονται οι εγκαταστάσεις των αρχαίων Ρωμαϊκών λουτρών, οι «ΘΕΡΜΕΣ».

Το συγκρότημα είναι από τα μεγαλύτερα γνωστά του είδους, έχουν δε περατωθεί οι εργασίες ανασκαφής και έρευνας. Έχει μελετηθεί πλήρως και έχει εκδοθεί σχετικό βιβλίο από το Γερμανικό Αρχαιολογικό Ινστιτούτο στη σειρά «SAMOS».

Πολλά ψηφιδωτά κοσμούν τα δάπεδα.

Το σύνολο των Ρωμαϊκών λουτρών χρήζει σωστικών εργασιών.

Ο χώρος είναι κλειστός και η είσοδος επιτρέπεται ορισμένες ώρες, με εισιτήριο.

17ο έργο
ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΟ
ΓΕΩΜΕΤΡΙΚΩΝ ΧΡΟΝΩΝ

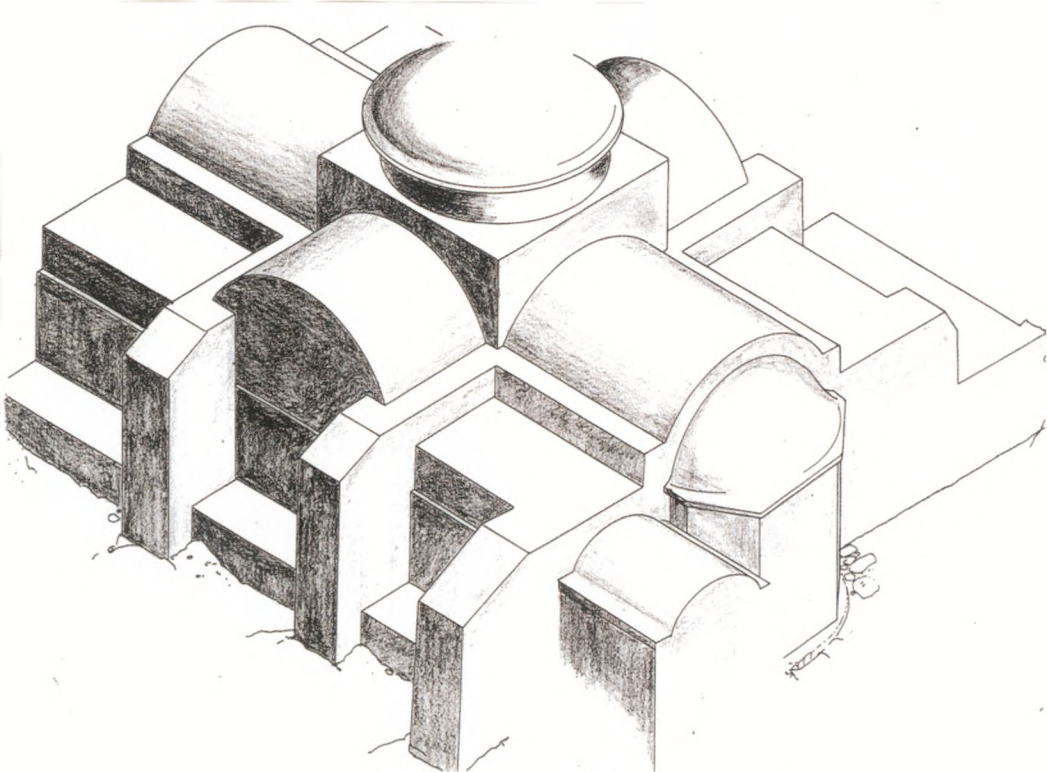
Πολύ κοντά στο χώρο των Θερμών βρίσκεται αξιολογότερο, ίσως μοναδικό στο είδος του, νε-

(τοιχών αντιστηρίξης του νότιου εξωτερικού τοίχου της βασιλικής), που σώζονται σε αρκετό ύψος μέχρι σήμερα. Με χορηγία του Πνευματικού Ιδρύματος Ν. Δημητρίου έχει γίνει λεπτομερής αποτύπωση των ψηφιδωτών που κοσμούσαν το δάπεδο του ναού, και μελέτη του χώρου.

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Οι εργασίες που απομένουν είναι:

- 1.)Κατασκευή στεγάστρου και έργων προστασίας των θαυμάσιων ψηφιδωτών του ναού (τρία κλίτη και προσκίσματα).
- 2.) Κατασκευή ομοιώματος του ναού υπό κλίμακα, με βάση τη μελέτη του αρχιτέκτονα κ. Χρύσανθου Κανελλόπουλου που την έχει εκπονήσει με χορηγία του Πνευματικού Ιδρύματος Ν. Δημητρίου.
- 3.) κατάλληλος φωτισμός του χώρου και τοποθέτηση πληροφοριακών πινακίδων.

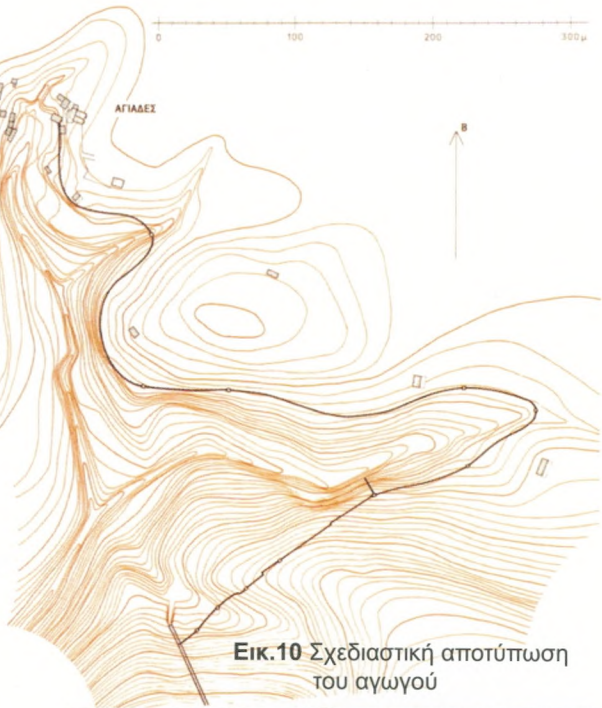

Εικ.31 Προσεγγιστικό σχέδιο παλαιοχριστιανικής «Τρία Δόντια», βάση της μελέτης των υπολειμμάτων που έχουν βρεθεί

3ο Έργο και 3α Έργο:

ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΣ ΥΔΡΑΓΩΓΟΣ ΑΠΟ ΔΕΞΑΜΕΝΗ ΜΕΧΡΙ Β. ΣΤΟΜΙΟ ΚΑΙ ΠΕΡΙΟΧΗ ΒΟΡΕΙΟΥ ΣΤΟΜΙΟΥ

Ο εξωτερικό υπόγειος αγωγός από την πηγή μέχρι το Β. στόμιο έχει μήκος 853 μέτρα. Είναι ένα πολύ σημαντικό τμήμα του υδραγωγείου, από την πηγή μέχρι το Β. στόμιο και προτείνουμε τις εξής εργασίες: Πρέπει, αφού επισημανθεί η πορεία του, να καθαριστεί και να διαμορφωθεί το έδαφος στην επιφάνεια, σε πλάτος 2 περίπου μέτρων. Από τις δύο πλευρές να γίνει φύτευση. Με σιδερένιους πασσάλους, γαλβανισμένους, μπηγμένους, κάθε 10 μέτρα, να διαγράφεται η ακριβής πορεία του αγωγού. Σε κατάλληλη θέση να τοποθετηθεί πινακίδα της μηκοτομής του αγωγού και σε άλλα σημεία πινακίδες με χαρακτηριστικές διατομές της τάφρου και του αγωγού. Κατάλληλος φωτισμός πρέπει να προβλεφθεί και για την διαδρομή του. Να καθαριστούν, να προστατευτούν και να προβληθούν όλα τα φρεάτια. Το στόμιο (είσοδος στο όρυγμα) έχει κτιστεί

Εικ.10 Σχεδιαστική αποτύπωση του αγωγού

Εικ.11 Βορ. εξωτερικός αγωγός

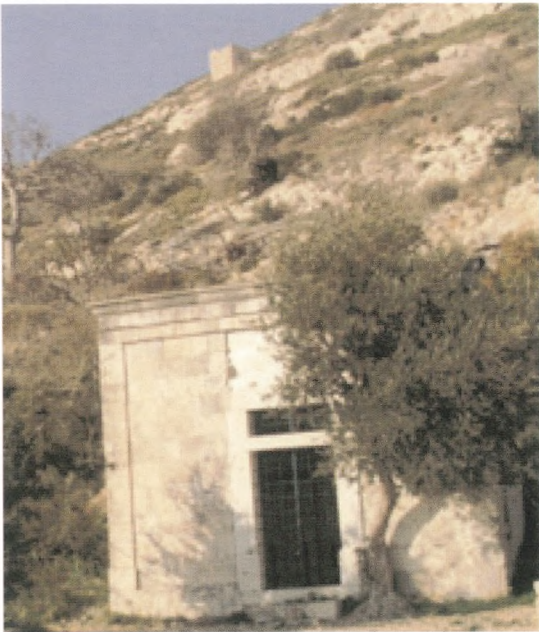

Εικ.12 Βόρεια είσοδος του Ευπαλινείου

και διαμορφωθεί τα τελευταία χρόνια, με ικανοποιητικό τρόπο.
Η πλατεία μπροστά στο στόμιο πρέπει να διαμορφωθεί κατάλληλα, να οριοθετηθεί περιμετρικά (τοιχοποιία, κιγκλίδωμα). Το δάπεδο του πλατώματος θα πρέπει να στρωθεί με λίθινες πλάκες. Να δένδροφυτευτεί, να προβλεφθεί ο κατάλληλος φωτισμός και να τοποθετηθούν πληροφοριακές πινακίδες.

4ο Έργο: **ΝΟΤΙΟ ΣΤΟΜΙΟ ΚΑΙ ΝΟΤΙΟΣ ΑΓΩΓΟΣ ΤΟΥ ΥΔΡΑΓΩΓΕΙΟΥ**

Ο εξωτερικός χώρος της περιοχής του νοτίου στομίου, έχει ήδη διαμορφωθεί ικανοποιητικά. Στο χώρο αυτό βρίσκονται τα εκδοτήρια των ει-
σιτηρίων και οι χώροι υγιεινής.
Προτείνεται πλακόστρωση αυτού του χώρου με πέτρινες πλάκες. Να προσδιορισθεί σε "διακρι-
τική" θέση, κατά το δυνατόν "αόρατη" κατάλλη-
λος χώρος για να κατασκευαστεί μια μικρή
αίθουσα, διαστάσεων 5Χ6 περίπου μέτρων, από
ελαφρά ξύλινη κατασκευή, χωρητικότητας 30
μέχρι 40 περίπου ατόμων.
Αυτή θα χρησιμεύει για να γίνονται εκεί προβο-
λές DVD, ώστε να κατατοπίζονται οι επισκέπτες
σε ό,τι σχετικό με το όρυγμα, (ιστορία, τρόπος
κατασκευής και ό,τι άλλο σχετικό).
Για το Νότιο τμήμα του εξωτερικού αγωγού -
από Νότιο στόμιο μέχρις εκεί που έχει ανακα-
λυφθεί- ισχύουν όσα προτείνονται και για το
Βόρειο τμήμα.

Εικ.13 Νότια είσοδος του Ευπαλινείου

Εικ.14 Νότιος εξωτερικός αγωγός

Εικ.29 Μικρή Γλυγάδα. Ιερό της Αρτέμιδος

Παρατήρηση: Βορειοανατολικά του Ναού της Αρτέμιδος και της Βασιλικής της Παναγίτσας και σε πολύ μικρή απόσταση βρίσκεται το Ιερό της Δήμητρας και της Κόρης (Θεσμοφόρειο), ακριβώς πάνω από τη συστάδα των ιερών της Κυβέλης. Έχουν γίνει σωστικές επεμβάσεις σε ένα κομμάτι του ναού.
Το Θεσμοφόριο, η Βασιλική Παναγίτσας και ο ναός της Αρτέμιδος αποτελούν ένα σύνολο ιερών. Προτείνεται η ενοποίηση αυτών των έργων γιατί είναι γνωστό ότι η λατρεία των θεοτήτων αυτών είχε πολλά κοινά και εδώ επιβεβαιώνεται απόλυτα με την συνύπαρξή τους στον ίδιο χώρο.

15ο έργο
ΠΑΛΑΙΟΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ ΒΑΣΙΛΙΚΗ (ΤΡΙΑ ΔΟΝΤΙΑ)

Μέσα σε κτήμα του Ξενοδοχείου ΔΟΡΥΣΣΑ βρίσκονται τα υπολείμματα μεγάλου παλαιοχριστιανικού ναού. Με χορηγία του Ξενοδοχείου μετά από συνεννόηση με το Υπουργείο Πολιτισμού, έχουν γίνει από τους αρχαιολόγους οι απαιτούμενες ανασκαφές και οι καθαρισμοί του χώρου. Έχει γίνει ακόμα η περίφραξη του αρχαιολογικού χώρου και η επισκευή των Τριών Δοντιών

Εικ.30 Βασιλική 'Τρία Δόντια'

13ο έργο ΒΑΣΙΛΙΚΗ ΠΑΝΑΓΙΤΣΑΣ

Ανατολικά από το Παλαιοχριστιανικό κοιμητήριο και σε απόσταση περίπου 30 μέτρων βρίσκεται η βασιλική «της Παναγίτσας» (συμβατική ονομασία από το μικρό εξωκλήσι που βρίσκεται στον ευρύτερο χώρο της παλαιοχριστιανικής βασιλικής). Το δάπεδο του ναού καλύπτεται με πολύχρωμο ψηφιδωτό με γεωμετρικά σχέδια, μέρος του οποίου έχει καθαριστεί στην αυλή του εκκλησιδίου.

Εικ.27 Τμήμα ψηφιδωτού της Βασιλικής 'Παναγίτσας'

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Απαιτούμενες εργασίες είναι:

- 1.) Περίφραξη και καθαρισμός του μνημείου,
- 2.) αφαίρεση του στρώματος άμμου που έχει τοποθετηθεί πάνω από το ψηφιδωτό για προστασία,
- 3.) συμπληρωματική ανασκαφή ώστε να αποκαλυφθεί ολόκληρο το ψηφιδωτό όπου είναι δυνατόν, δεδομένης της ύπαρξης της νεώτερης εκκλησίας επάνω του.

Εικ.28 Ψηφιδωτό της Βασιλικής 'Παναγίτσας'

- 4.) Κατασκευή στέγαστρου για προστασία του ψηφιδωτού από τις καιρικές συνθήκες. Απαραίτητες και εδώ οι πληροφοριακές πινακίδες και ο φωτισμός.

14ο & 14α έργο ΝΑΟΣ ΤΗΣ ΑΡΤΕΜΙΔΟΣ

Κάτω ακριβώς από το εκκλησάκι της Παναγίτσας και στο χώρο της Μικρής Γλυφάδας, έχει αποκαλυφθεί από τους αρχαιολόγους η θεμελίωση του Ιερού της Αρτέμιδος. Απαραίτητος είναι ένας καλός καθαρισμός του χώρου, αποστραγγιστικά έργα (γιατί ο χώρος κατακλύζεται από βαλτώδη ύδατα), περίφραξη, πληροφοριακές πινακίδες και σχέδιο της κάτοψης του Ιερού.

3. Το ευρύτερο Αρχαιολογικό Πάρκο

5ο έργο ΠΕΡΙΟΧΗ «ΚΑΣΤΡΟ»

Στο πιο ψηλό σημείο του λόφου Άμπελος, στον οποίο βρίσκονται οι αρχαιότητες που αναφέρουμε (υψόμετρο 238 μ.), σχηματίζεται ένα εκτεταμένο υψίπεδο το οποίο περιμετρικά οριοθετείται από τα περίφημα τείχη του Πολυκράτη, ένα επιβλητικό έργο της αρχαιότητας. Τα τείχη είναι χτισμένα με τεράστιους ογκολίθους κατά το ισόδομο ως επί το πλείστον σύστημα, με πύργους κατά διαστήματα, πύλες, επάλξεις κ.λπ. Από το τεράστιο αυτό μπαλκόνι, η θέα είναι εκπληκτική. Κάτω από τα πόδια του επισκέπτη απλώνεται όλος ο κάμπος της Χώρας, το Πυθαγόρειο (αρχαία ΣΑΜΟΣ), το Ηραίο, τα χωριά

Εικ.15-16 Κάστρα

Μύλοι, και Παγώνδας, τα Δωδεκάνησα, τα παράλια της Μικράς Ασίας και το αεροδρόμιο.

Στον χώρο αυτό θα μπορούσε ίσως ο Δήμος Πυθαγορείου -και μετά από έναν κατάλληλο εξωραϊσμό- να δημιουργήσει ένα αναψυκτήριο και ό,τι άλλο σχετικό για τους επισκέπτες, που είναι βέβαιο ότι θα είναι πολυπληθείς.

Αν επισκευασθεί ο δρό-

μος προσπέλασης, περίπου 1500 μέτρα μήκους, θα μπορεί ο επισκέπτης να φθάνει εκεί σε λιγότερο από ένα τέταρτο από το Πυθαγόρειο.

6ο έργο

ΜΟΝΑΣΤΗΡΙ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΤΡΙΑΔΑΣ

Η Μονή εντάσσεται στην δικαιοδοσία της Μητρόπολης Σάμου. Θεωρούμε σκόπιμο να περιληφθεί κι αυτή, γιατί βρίσκεται μέσα στην περιοχή που μας ενδιαφέρει, αλλά και επειδή είναι ένα υπέροχο Μοναστήρι, σε πολύ ωραία τοποθεσία και διατηρείται σε πολύ καλή κατάσταση

Εικ.16 Αγ. Τριάδα

7ο έργο

ΑΡΧΑΙΑ ΥΠΟΓΕΙΑ ΛΑΤΟΜΕΙΑ

Πολύ κοντά στο λόφο του Κάστρου, στη θέση «Καταρούγα» υπάρχει μια σειρά από αρχαία λατομεία. Υπολογίζονται περί τα 45 Από τα λατομεία αυτά γινόταν η εξόρυξη λίθων που χρησιμοποιούνταν στην κατασκευή των μεγάλων έργων της περιοχής, όπως των διαφόρων Ιερών, των λουτρών, του μεγάλου Ναού της Ήρας στο Ηραίον, της ιεράς οδού αλλά και πολλών σπιτιών απ' ό,τι φαίνεται απ' τον σκαμμένο όγκο των υπογείων λατομείων. Το πέτρωμα της περιοχής, προσφέρονταν για εύκολη εξόρυξη και κατεργασία. Επί τόπου γινόταν η χονδρική

Εικ.17 Αποψη λατομείων

12ο & 12α έργο

ΠΑΛΑΙΟΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΟ ΚΟΙΜΗΤΗΡΙΟ- ΔΥΤΙΚΗ ΝΕΚΡΟΠΟΛΗ

Ο επαρχιακός δρόμος Πυθαγορείου-Χώρας χωρίζει το Παλαιοχριστιανικό κοιμητήριο –ένα από τα σημαντικότερα μνημεία των πρώτων Χριστιανικών χρόνων στην Σάμο- από την τεχνητή λίμνη «Γλυφάδα».

Πάνω ακριβώς από το κοιμητήριο, μέσα στο στρατόπεδο βρίσκεται η δυτική νεκρόπολη με σημαντικά ευρήματα από σαρκοφάγους και λαξευτούς τάφους.

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Οι εργασίες που απαιτούνται για την ανάδειξη του κοιμητηρίου είναι:

- 1.) Ολοκλήρωση της ανασκαφής για να αποκαλυφθούν όλοι οι τάφοι (υπολογίζεται ότι υπάρχουν πάνω από 100),
- 2.) συντήρηση των τοίχων και αναστήλωση των τόξων και των τάφων που βρίσκονται στο δάπεδο.
- 3.) Αν κριθεί σκόπιμο, περιφράξη όλου του μνημείου, δενδροφύτευση περιμετρικά και φωτισμός
- 4.) Απαραίτητες και εδώ οι πληροφοριακές πινακίδες.

Εικ.25 Παλαιοχριστιανικό κοιμητήριο

Εικ.26 Σαρκόφagos στη Δυτική Νεκρόπολη

Υποβάλλουμε στην κρίση των αρμοδίων την ιδέα να εξεταστεί η περίπτωση συνεργασίας της Αρχαιολογικής Υπηρεσίας με το Αρχαιολογικό Τμήμα του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης το οποίο, απ' ό,τι γνωρίζουμε έχει εκδηλώσει ενδιαφέρον για το μνημείο.

ένας πυργίσκος που μπορεί κανείς να θαυμάσει, όπως ανεβαίνει την πλαγιά. Για το έργο αυτό δεν χρειάζονται σοβαρές επεμβάσεις -μια δενδροφύτευση και ένας καλός καθαρισμός μέρους της περιοχής, εκατέρωθεν του τείχους.

11ο έργο
ΥΠΑΙΘΡΙΑ ΙΕΡΑ ΚΥΒΕΛΗΣ

Εικ.23 Υπαίθρια Ιερά Κυβέλης

Η Κυβέλη δεν λατρευόταν σε κλειστούς ναούς αλλά στην ύπαιθρο. Στην περιοχή όλου του βουνού της Σπηλιανής υπάρχουν στον φυσικό βραχισμό κόγχες και λαξευμένες κατασκευές (δωμάτια, λατρευτικές εξέδρες, κλίμακες) που συγκροτούσαν τα Ιερά της Κυβέλης. (Συμβατικά έχουν διαχωριστεί σε ανατολικό, βόρειο και δυτικό ιερό). Από αυτά καταλληλότερο για άμεση ανάδειξη (σε μια άλλη φάση του έργου μπορούν να προστεθούν και τμήματα των άλλων δύο) κρίνεται το δυτικό ιερό το οποίο καταλαμβάνει όλη την έκταση του μικρού λόφου που ορίζει από Δ. την ιστορική (μαρτυρείται ήδη από τον Ηρόδοτο) λίμνη της Μικρής Γλυφάδας. Το ιερό αυτό είναι το πιο προσιτό και χαρακτηριστικά συγκροτημένο, και ίσως το αρχαιότερο (ήδη από την αρχαϊκή εποχή).

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

1.) Απαιτείται καθαρισμός και ανάδειξη των συστάδων με τις κόγχες, συμπλήρωση σύμφωνα με τα ανασκαφικά δεδομένα των προστεγασμάτων που υπήρχαν σε μερικές συστάδες, και ίσως να τοποθετηθούν σποραδικά εκμαγεία με ομοιώματα των αναγλύφων και των ειδωλίων που τοποθετούσαν οι πιστοί στις κόγχες.

Εικ.24 Υπαίθρια Ιερά Κυβέλης

Εικ.18 Υπόγεια λατομεία

κατά το παρελθόν ως κατακόμβες ή και ως φυλακές. Η ιστορία λοιπόν μας δείχνει το δρόμο. Οφείλουμε κι εμείς να δείξουμε σεβασμό σ' αυτά τα λαμπρά κατάλοιπα του Πολιτισμού μας, και να τα αξιοποιήσουμε. Ας σημειωθεί δε ότι μερικά από τα λαμπρά αυτά σαμιακά Λατομεία εξακολουθούν να χρησιμοποιούνται ως στάνες αιγοπροβάτων.

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Οι βασικές εργασίες για την ανάδειξή τους είναι:

1. κατά πρώτον ο δρόμος προσπέλασης
2. στη συνέχεια ο συστηματικός καθαρισμός της περιοχής (δυστυχώς μέχρι πριν λίγα χρόνια ο εξωτερικός χώρος χρησιμοποιούνταν σαν σκουπιδότοπος της κοντινής κοινότητας Χώρας)
3. η περίφραξη του χώρου και οι πληροφοριακές πινακίδες.
4. Ένα τουλάχιστον απ' τα πολύ ευρύχωρα αυτά Λατομεία πρέπει να γίνει χώρος διδακτικών επισκέψεων με παρουσίαση όλης της τεχνολογίας εξόρυξης, απότμισης λάξευσης και μεταφοράς των ογκολίθων προς την πόλη.

Εικ.19 Υδατογέφυρα Ρωμαϊκού Υδραγωγείου

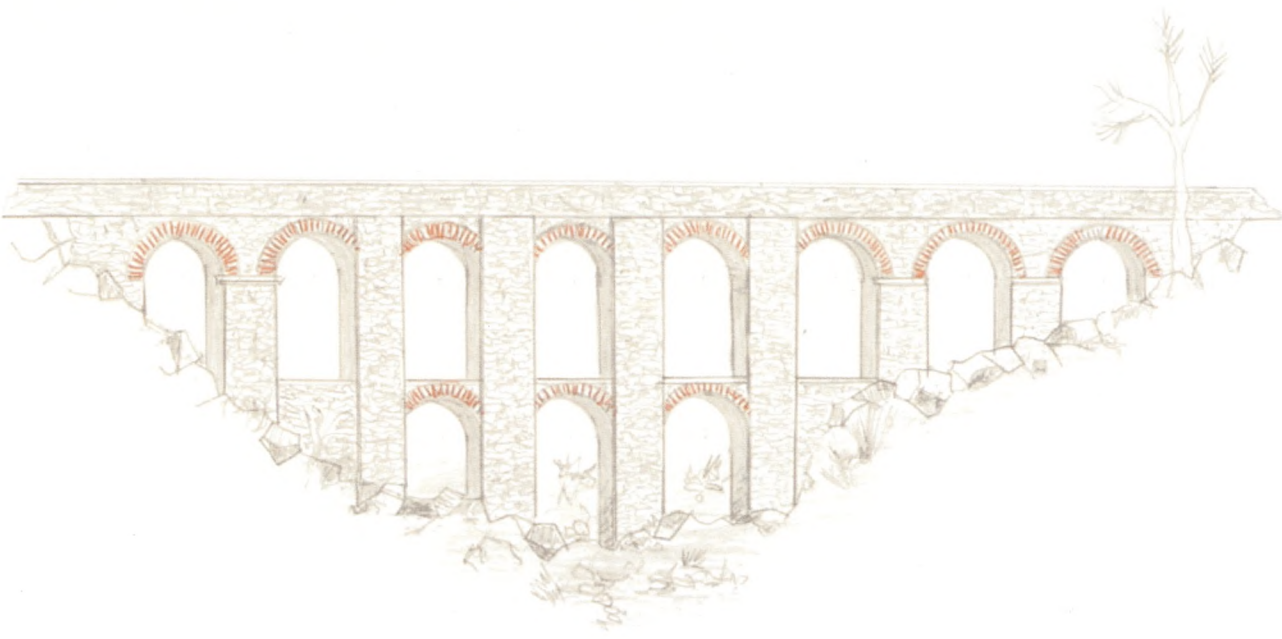
επεξεργασία των λίθων. Απόδειξη οι μεγάλοι σωροί από λατύπες που είναι συσσωρευμένες μπροστά από τις εισόδους των λατομείων. Είναι πράγματι άξια θαυμασμού η μεθοδικότητα με την οποία γινόταν η εξόρυξη (κάποια από αυτά μάλιστα είναι πολύοροφα). Πολλές άλλες αρχαίες ελληνικές πόλεις έχουν χτιστεί με πέτρες που τις λατόμευαν μέσα από υπόγεια ορυχεία. Μερικά από τα σπουδαιότερα παραδείγματα είναι οι Συρακούσες και η Νεάπολις, στη Μεγάλη Ελλάδα. Πολλά δε από αυτά τα υπόγεια λατομεία έχουν χρησιμοποιηθεί

8ο έργο
ΥΔΑΤΟΓΕΦΥΡΑ ΡΩΜΑΪΚΟΥ ΥΔΡΑΓΩΓΕΙΟΥ

Στην κοίτη του χειμάρρου, στου Αηγιαννιού το ρέμα σώζεται ένα μεγάλο τμήμα του Ρωμαϊκού υδραγωγείου. Το Ρωμαϊκό υδραγωγείο είχε ολικό μήκος 15.500 μέτρα. Οι πηγές τροφодοσίας του βρίσκονταν στον ποταμό Ίμβρασο, στην περιοχή των Μύλων. Από εκεί ξεκινούσε και κατέληγε στην αρχαία πόλη της Σάμου και την τροφοδοτούσε με νερό. Η υδατογέφυρα στην οποία αναφερόμαστε ίσως είναι η μοναδική από τα 25 γεφύρια, μικρά και μεγάλα, του υδραγωγείου που βρίσκεται σε σχετικά καλή κατάσταση. Η περιοχή του συγκεκριμένου γεφυριού εντάσσεται μέσα στην ομάδα των έργων που εξετάζουμε.

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

1. Για την ανάδειξη του γεφυριού αυτού απαιτείται η επισκευή των αψίδων που σώ-

Εικ.20 Σχέδιο του προτεινόμενου ομοιώματος της υδατογέφυρας στου Αϊ Γιαννιού το ρέμα του Ρωμαϊκού Υδραγωγείου

ζονται, γιατί είναι ετοιμόρροπες.
Προτείνονται ακόμα οι παρακάτω εργασίες.
2) Καθαρισμός διαμόρφωση και περίφραξη του γύρω από την γέφυρα χώρου.
3) Κατασκευή, σε κατάλληλα επιλεγμένη θέση ομοιώματος όλου του γεφυριού υπό κλίμακα 1/10 με βάση το σχέδιο που υπάρχει στο βιβλίο «Ρωμαϊκό υδραγωγείο της Σάμου».
4).Απαραίτητος ο φωτισμός οι πληροφοριακές πινακίδες και σχέδια.
5).Διαμόρφωση χώρου για στάθμευση αυτοκινήτων.
Αυτό το αρχαιολογικό μνημείο μπορεί να γίνει σπουδαίος πόλος έλξης επισκεπτών.

9ο έργο
ΤΑΦΟΙ ΛΑΞΕΥΜΕΝΟΙ ΣΤΟΥΣ ΒΡΑΧΟΥΣ

Ο τσιμεντόδρομος που οδηγεί στην Πολυκράτεια αντιστηρίζεται στα νότια, με τα υπολείμματα του τοίχου του Ρωμαϊκού υδραγωγείου. Εκεί δίπλα, υπάρχουν επιβλητικοί αρχαϊκοί τάφοι λαξευμένοι στον συμπαγή βράχο. Αυτοί που σήμερα είναι καθαρισμένοι και ορατοί, είναι οκτώ ενώ είναι βέβαιο ότι στην περιοχή υπάρχουν και άλλοι.

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Οι εργασίες που πρέπει να γίνουν είναι να αποκαλυφθούν όλοι οι τάφοι της περιοχής, να καθαριστούν και να γίνει μια διευθέτηση και εξωραϊσμός όλου του χώρου με δένδροφύτευση, περίφραξη, ίσως και φωτισμός. Απαραίτητες και εδώ οι πληροφοριακές πινακίδες.

10ο έργο
ΤΑ ΤΕΙΧΗ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ

Σε απόσταση 300 περίπου μέτρων από τους αρχαίους τάφους, σώζεται μεγάλο τμήμα από το τείχος της πόλης του Πολυκράτη (6ος αι. π.Χ.), καθώς και

Εικ.21 Λαξευμένοι τάφοι

Εικ.22 Μέρος των τειχών της πόλης